

Латинізми освітньої сфери в українській мові

Дікмен Хаміде (Туреччина)

Науковий керівник – викладач Ю.О. Малихіна

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Латинська (lingua latina) є однією з найдавніших письмових мов. Це мова італійського племені латинів (Latini), які заселяли невелику область Центральної Італії. Згодом центром цієї області стало місто Рим (Roma), засноване, за переказами, в 753 р. до н. е. Хоча до складу римської громади входили різні племена, мовою міжнародного спілкування залишалася латинська. Пізніше Рим підкорив Грецію, Галію, частину Піренейського півострова, Північну Африку, Малу Азію, Єгипет та інші землі. Латинська мова вийшла за межі Апеннінського півострова і поширилася у Західній Європі.

Друга половина III-II ст. до н. е. – це період встановлення літературної латинської мови, що називається архаїчною латиною. Літературна мова I ст. до н. е. – класична латина («золота латина») – багата науково-філософською, політичною та технічною термінологією.

Саме в цей час латинська мова досягає найвищого розвитку у творах Цезаря, Цицерона, Вергілія, Овідія та інших римських письменників.

У V столітті н.е. Західно-Римська імперія впала, але мова залишилася. Вона і склала основу романських мов: італійської, французької, іспанської, португальської, румунської та ін. і частково англійської та німецької мов.

Латинізми проникали до української мови різними шляхами й у різний час: у X-XV ст. – через грецьку мову, в XV-XVI ст. – через польську мову (наприклад, *школа, декан, канікули, директор, диктант*), а з XVII ст. – як безпосередньо з латинської, так і через західноєвропейські мови (німецька,

французька), оскільки латинська протягом багатьох століть була літературною мовою майже всієї Західної Європи.

В українській мові досить багато латинських запозичень, що вживаються у сфері освіти: *абітурієнт, аспірантура, атестат, аудиторія, бакалавр, ректор, дисертація, доцент, колоквіум, курс, лекція, рецензія, конспект, глобус, сесія* та ін. Вони належать до розряду конкретних іменників, є при цьому вже повністю освоєними в мові та не мають ніяких стилістичних особливостей.

Слово *університет* (лат. *universitas*) означає «союз, об'єднання». Перші університети виникли у середньовічних містах Західної Європи. Учні в таких школах являли собою певний союз під назвою *universitas magistrorum et scholarium* – об'єднання вчителів і школярів. Така група була об'єднана спільною метою – навчатися. І поступово ця назва «універсітас» перейшла від групи студентів до самих шкіл, які до початку XIII століття стали відомі як університети. У самому університеті викладачі мали окремі організації, які отримали назву факультети. Слово *факультет* (лат. *fakultus*) означає «здатність». Для викладачів воно означало здатність викладати певну науку, а для студентів – заняття з ухилом. Звідси зрозуміло, що означають «факультативні заняття», або просто «факультатив».

Членами факультетів вважалися лише викладачі, які мали наукові ступені та називалися вони *докторами* (лат. *doctor* – вчитель, наставник) або *магістрами* (лат. *magister* – начальник, наставник). Магістри обирали собі главу – *декана* (лат. *decanus* – десятник: у давньоримських військах – начальник 10-ти солдатів; у середньовічних монастирях – посадова особа з ченців, яка допомагала ігумену в управлінні). Учні університету називалися *студентами*. Слово *студент* запозичено на початку XVIII століття з німецької мови, у якій *Studens* – учні (від лат. *studio* – навчаюсь, займаюся). Студенти обирали собі *ректора* (лат. *rector* – управитель). Це була духовна людина, не одружена, яка користується повагою та любов'ю студентів. Слово *куратор* також походить від латинського **curo** – дбаю.

Першим вченим званням для студента було звання *бакалавра* (лат. *baccalaureus*). Для її отримання студентам потрібно було не тільки успішно скласти іспити, а й виступити на *диспуті* (лат. *disputare* – міркувати, розбирати, сперечатися). Іспити студенти складають під час *сесії* (через польську *sesja* з латинської *sessiō* – сидіння; засідання). Зазвичай у навчальному році дві сесії – зимова та літня. Навчальний рік складається із *семестрів* (через французьку *semestre* від латинської *sēmentris* (**secsmestris*) – шестимісячний, піврічний; із *sex* «шість» + *mensis* «місяць»).

Заняття проводилися в *аудиторіях* (лат. *Auditorium* – місце для слухання), розрахованих на 7 – 12 студентів. В аудиторіях студенти слухали *лекції* (через польську *lekcja* з латинської *lēctiō* від *legō* – читання). Оскільки книжок було замало і вони були рукописними, використовувалися *конспекти* (лат. *conspectus* – огляд) лекцій, підготовлені магістрами. Лекції читали також *професори* (через німецьку *Professor* з латинської *professor* «публічний вчитель»: *profiteor* «відкрито оголошувати, заявляти (про предмет своїх занять, про свою спеціальність»).

В українській мові новітнього часу з'явилися латинізми в англізованому вигляді. Це лексика, пов'язана з останніми досягненнями науки та техніки. Наведемо приклади таких запозичень: *комп'ютер* (англ. *computer* з лат. *compulor* – лічильник); *курсор* (англ. *cursor* – покажчик з лат. *cursorius* – швидко бігаючий або *cursor* – бігун); *тестування* (від *testis* – свідок) – форма перевірки знань за допомогою тестів, похідне від *тест*.

Отже, можна дійти висновку у тому, що латинська мова відіграла чималу роль у збагаченні української лексики.